

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

**Актуальні питання
корекційної та
інклюзивної
освіти**

**Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди**

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КОРЕКЦІЙНОЇ
ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

**Харків
2020**

Редакційна колегія:

Головний редактор – Бойчук Юрій Дмитрович, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, ректор ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Заступник головного редактора – Маркіна Тетяна Юрївна, доктор біологічних наук, професор, декан природничого факультету

Відповідальний секретар – Перетяга Людмила Євгенівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди.

Члени редакційної колегії:

Бондар Віталій Іванович, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри спеціальної педагогіки, академік Національної академії педагогічних наук України

Галій Алла Іванівна, кандидат біологічних наук, доцент, в.о. завідувача кафедри здоров'я людини, реабілітології та спеціальної психології

Голуб Наталія Михайлівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Гордієнко Ірина Вікторівна, кандидат медичних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Дрозик Людмила Володимирівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Золотверх Владлена Віталіївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Казачінер Олена Семенівна, доктор педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Коваленко Вікторія Євгенівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Орлов Андрій Валерійович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Пашинський Павло Петрович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології та спеціальної психології

Сінопальнікова Наталія Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Туренко Наталія Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Щербак Ірина Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Рекомендовано редакційно-видавничим відділом Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, протокол №7 від 19.11.2020 р.

Актуальні питання корекційної та інклюзивної освіти / За загальною редакцією Бойчука Ю.Д. – Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2020. – 376 с.

Збірник містить наукові праці, які присвячені висвітленню проблеми організації комплексного психолого-педагогічного супроводу інтегрованого та інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами. Розглянуто широке коло нагальних питань, пов'язаних з організацією інклюзивного освітнього середовища, наданням освітніх та корекційно-розвиткових послуг дітям з порушеннями психофізичного розвитку.

Мураховська І. В. Корекційна робота з формування зв'язного мовлення у дітей із загальним недорозвиненням мовлення III рівня.....	243
М'яснікова Г.В. Науково-методичне підґрунтя використання ігор в роботі по формуванню лексико-граматичної системи мовлення у дітей дошкільного віку з ЗНМ III рівня.....	247
Нікітіна О.Є. Педагогічна корекція для подолання тривожності у дітей із заїканням.....	254
Ніханкіна О.В. Використання прийомів візуальної підтримки у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.....	259
Окорокова Т.Р. Морально-збагачені виховні ситуації, як засіб соціальної реабілітації учнів з інтелектуальною недостатністю.....	264
Переверзева І. Г. Формування мотиваційної готовності до навчання дітей із ЗПР.....	270
Петренко Г.В. Методологія та перспективи використання проектної технології на уроках природничого циклу та в позаурочний час в учнів з порушеннями зору.....	278
Полежак О.І. Виховна робота з дітьми з порушеннями зору у сучасних умовах (з досвіду роботи комунального закладу «Харківська спеціальна школа імені В.Г.Короленка» Харківської обласної ради).....	284
Примаченко О.А. Особливості фонетико-фонематичного компонента мовленнєвої діяльності молодших школярів з інтелектуальними порушеннями.....	290
Пуляєва Д.О. Розвиток мовлення засобами альтернативної комунікації у дітей з розладами аутичного спектру в процесі соціальної адаптації через реалізацію іноваційних реабілітаційних та корекційно-педагогічних технологій в системі спеціальної та інклюзивної освіти.....	294
Сердюченко Т.С. Арт-терапія, як засіб психологічної реабілітації сім'ї, яка виховує дитину з психофізичними порушеннями.....	300
Серебряннікова Є.П. Методики та прийоми подолання дисграфії та дислексії у дітей молодшого шкільного віку.....	307
Сидоренко О.В. Особливості формування мовлення у дітей раннього віку з синдромом Дауна.....	311
Сидоровська І.А. Особливості соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ.....	315
Сороченко К.А. Формування мовлення дітей дошкільного віку зі зниженим слухом.....	320
Тарасюк А.І. Особливості мовленнєвого розвитку дітей із сенсорною алалією.....	324
Тугай С.Ю. Ключові аспекти логопедичного обстеження молодших школярів з РАС.....	329
Туріщева Л.В. Корекція мислення учнів із затримкою психічного розвитку у процесі конструювання.....	334
Филипова П.С. До питання активізації мовлення у дітей з моторною алалією.....	338

Список використаних джерел:

1. Бреслав Г.М. Эмоциональная особенность формирования личности в детстве: Норма и отношение. – М.: Педагогика, 1990 – 144 с.
2. Дж.Тейлор, адаптация Т.А.Немчина.- Личностная шкала проявлений тревоги / Диагностика эмоционально-нравственного развития.
3. Левина Р. Е. Пути изучения и преодоления заикания у детей / Р. Е. Левина // Специальная школа (школы для глухих и слепых детей, вспомогательные школы и логопедические учреждения) / под ред. А. И. Дьячкова. – 1966. – Вып. 4 (120). – С. 118–124.
4. Прихожан А. М. Психологія тривожності: дошкільний і шкільний вік.- СПб.:Питер, 2009 - 192 с.
5. Сікорський І.А., Заїкання. - Вид. Астрель, 2005, 192с.

Ніханкіна О.В.

ВИКОРИСТАННЯ ПРИЙОМІВ ВІЗУАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ У РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

У статті наведено функції засобів візуальної підтримки при роботі з дітьми з особливими освітніми потребами, які мають порушення мовлення. Також, наведено приклади використання прийомів візуальної підтримки у роботі з дітьми з ООП.

Ключові слова: візуальна підтримка, діти з особливими освітніми потребами, наочність, мовленнєві порушення.

Постановка проблеми. Використання візуальних засобів підтримки сприяє формуванню навичок комунікації і розвитку мовлення дитини в цілому, дозволяє структурувати середовище для взаємодії, підвищити мотивацію дитини до співпраці.

Аналіз досліджень і публікацій. Різні аспекти вивчення та застосування методик наочності займалися такі науковці як Я. Багрій, В. Болтянський, І. Бурдак, А. Брушлинський, С. Гончаренко, Я. Коменський, І. Малафіїк, Г.

Песталоцці, Ж. Руссо, К. Ушинський, Л. Фрідман, І. Осмоловська, С. Шемедюк та ін. У їхніх працях розглядалась роль та значення наочності в утворенні, формуванні понять та продуктивній навчальній діяльності.

Мета дослідження: дослідити головні аспекти використання прийомів візуальної підтримки у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.

Виклад матеріалу дослідження. Порушення розвитку мовлення у дітей з ООП виявляється з самого раннього віку. Часто обмежене розуміння мовлення, відзначається збіднений словниковий запас, порушене граматичне оформлення висловлювання. Діти не можуть використовувати монолог і діалог, порушена комунікативна функція мовлення. Виділяють кілька груп дітей з ООП до оволодіння імпресивним і експресивним мовленням: діти, які не сприймають мовлення на слух; діти, які мають труднощі в освоєнні мовлення; діти, які мають труднощі як у використанні усного мовлення, так і труднощі комунікації [1, с.34].

Включення дітей з обмеженими можливостями в інклюзивну освітню модель сприяє більш продуктивному навчанню та соціалізації, проте необхідно проводити ряд додаткових спеціальних корекційних заходів з метою корекції мовленнєвих порушень [2, с.58].

У зв'язку з цим виникає необхідність вибору форм і методів корекції мовленнєвих порушень у дітей з ООП.

Багатьма дослідниками (В С.Л. Рубінштейн, Н.К. Воробйова, , Д.Б. Ельконін, А.М. Леушина та ін.) зазначено, що наочно матеріал діти засвоюють краще ніж вербально.

У літературі поняття «візуалізація» і «наочність» мають синонімічне значення. Так, А.Н. Щукін у словнику методичних термінів і понять дає таке визначення: «Візуалізація (від лат. Visualis – зоровий) – уявлення фізичного явища або процесу в формі, зручній для зорового сприйняття» [3, с.45].

Т.А. Сиріна розглядає в своїй роботі термін «наочність» як опору в процесі навчання на дидактичний принцип наочності і як використання на

заняттях спеціальних засобів навчання (картки підказки ,аудіовізуальні засоби навчання, мультимедіа, технічні засоби навчання) [4, с.67].

З нашої точки зору, візуалізацію і наочність можна вважати синонімічні термінами, які позначають способи більш зримо уявити навчальний матеріал.

Візуалізація в корекційної педагогіки не є чимось особливим, незважаючи на це форми і методи роботи з дітьми з ООП за допомогою візуальної підтримки розвиваються. Сучасні тенденції диктують необхідність використання наочних засобів навчання, в тому числі технічних .

Виходячи з аналізу наявних в літературі візуальних засобів в роботі з дітьми, можна виділити такі форми: система «Спочатку - потім»; візуальний розклад; жетонна система; система «Так-ні»; соціальні історії; моделювання ситуацій; робота з картками, піктограмами; відео-моделювання; використання відеороликів і гіф-анімації; тематичні книги; календарі подій дитини; ігри з предметами; моделювання природних ситуацій; презентації; схеми.

Впровадження комп'ютерних технологій сьогодні є новим етапом в освітньому процесі. Використання комп'ютера в логопедичній роботі дозволяє займатися з кількома дітьми одночасно, в той же час використовуючи індивідуальний підхід у вигляді варіативності завдань, сприяє активізації мимовільної уваги, підвищення мотивації до навчання, розширення можливостей роботи з наочним матеріалом [5, с.106].

З метою оптимізації процесу розвитку пізнавальної діяльності і мовлення дітей молодшого шкільного віку логопед використовує навчальні комп'ютерні програми, які надають реальні можливості для якісного, індивідуального навчання дітей з ООП. Це позитивно позначається на мотивації дітей і прискорює процес корекції мовлення.

Переваги інформаційно-комунікаційних технологій полягають в тому, що пропонована інформація дається у наочній і привабливій формі, це сприяє тому, що у дітей зростає мотивація і інтерес занять. Процес запам'ятовування інформації прискорюється і стає осмисленим і довготривалим. Також значно скорочується час на формування мовленнєвих навичок [5, с.231].

Для того, щоб оцінити ефективність використання візуальних засобів підтримки для корекції порушень мовлення ми провели експеримент з групою дітей, що мають обмежені можливості здоров'я, в кількості 3 осіб, що мають порушення мовлення.

У роботі з цією групою дітей за критерієм володіння дитиною вимовою ми виділили умовно дві групи: діти, які володіють усним мовленням, що здійснюється за допомогою голосу та позначається такими термінами, як просодія та/чи інтонація («вербальна група») та діти, що не володіють усним мовленням і/або мають порушення розуміння мовлення («невербальна група»).

Варто зазначити, що основним завданням по роботі з невербальною групою дітей є формування навичок усного мовлення, навчання засобів альтернативної комунікації для успішної взаємодії з оточуючими.

Основним завданням в роботі з дітьми, що володіють усним мовленням, є навчання соціально-прийнятним формам взаємодії з однолітками в процесі гри по черзі, за правилами, в сюжетно-рольовій грі, розвиток навичок писемного мовлення і корекція мовленнєвих компонентів (лексика, граматики, фонетика).

В ході діагностики дітей з ООП нами було виявлено, що незалежно від ступеня володіння мовленням усі діти показали високі результати володіння навичками візуального сприйняття. Найнижчі результати були отримані в результаті тестування зв'язного, діалогічного та монологічного мовлення.

У ході формувального експерименту нами була проведена робота з корекції порушень мовлення з кожною групою дітей за трьома основними аспектами мовленнєвої діяльності, в кожній з яких свої цілі і завдання, а також форми роботи.

Ми виділили такі напрямки як: когнітивний (розуміння мовлення), сенсомоторний (робота над навичками усного мовлення - тон, гучність, темп, паузи и тембр голосу) і комунікативний (взаємодія) аспекти.

Висновки, перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження. Виходячи з усього вищесказаного, можна дійти висновку, що поряд із загальноприйнятими прийомами і принципами цілком обґрунтованим є

використання візуальних засобів підтримки в роботі з дітьми, що мають обмежені можливості здоров'я, з метою корекції порушень мовлення, а також використання адаптованого методу мнемотехніки в інноваційному форматі з використанням технічних засобів. Нами були отримані наступні результати:

- діти експериментальної групи незалежно від ступеня володіння мовленням показали високі результати за критерієм візуального сприйняття, що аргументує вибір методу візуальної підтримки при роботі над порушеннями мовлення

- використання в ході роботи наочної фіксації подій і створення «предмета» комунікації підвищує частоту ініціативи дитини до співпраці;

- структуроване середовище знижує тривожність дитини, підвищуючи ефективність освітнього процесу;

- використання різних форм роботи (відео, картки, ігри, презентації, таблиці) в ході одного заняття підвищує інтерес дитини і мотивує до спільної діяльності;

- поступова робота з розподілом завдань на підзадачі.

Діти невербальної групи показали динаміку в таких критеріях: стали просити бажаний предмет за допомогою жесту та/або картки; на наочному рівні відповідати на питання про себе і про спільну діяльність; розрізняти функції слів (номінація, дія, ознака).

Діти вербальної групи стали використовувати фразу для прохання бажаної дії або предмета; взаємодіяти в парі в процесі гри з однолітком спільно з педагогом; відповідати на питання про себе, про свою діяльність; частіше коментувати події, що відбуваються.

У всіх дітей підвищилася мотивація до взаємодії в процесі заняття, знизилася проявлення небажаної поведінки, сформувався позитивний досвід комунікації з педагогом і з однолітками.

Список використаних джерел:

1. Соловьева Л.М. Методические рекомендации по использованию дополнительной (альтернативной и аугментативной) коммуникации в

обучении, воспитании и коррекционно-развивающей работе с детьми с ОВЗ и ТМНР – Петродворец, 2013. – С.34.

2. Красношлыкова Т.С., Косенко О.С. использование средств визуальной поддержки при работе с речевыми нарушениями у детей с ОВЗ // Современные проблемы науки и образования.– 2017. – с.57-63.

3. Азимов Э.Г., Щукин А.Н. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам) / Э.Г. Азимов, А.Н. Щукин. – М.: ИКАР, 2009. – 448 с.

4. Сырина Т.А. Когнитивная визуализация: сущность понятия и его роль в обучении языку / Т.А. Сырина // Вестник Томского государственного педагогического университета. – 2016. – № 7. – С. 81-85.

5. Новые развивающие технологии педагогической практики: коллективная монография / ред. А.Ю. Нагорнова. – Ульяновск: Зебра, 2016. – 448 с.

Окорокова Т.Р.

МОРАЛЬНО-ЗБАГАЧЕНІ ВИХОВНІ СИТУАЦІЇ, ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ УЧНІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЮ НЕДОСТАТНІСТЮ

Стаття розкриває сутність та доцільність використання морально-збагачених виховних ситуацій, як методу організації діяльності, спрямованого на вирішення завдань соціальної реабілітації учнів з інтелектуальною недостатністю.

Ключові слова: морально-збагачені виховні ситуації, соціально-моральний розвиток, соціальна реабілітація, учні з інтелектуальною недостатністю.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день процес соціальної реабілітації є предметом дослідження фахівців багатьох галузей наукового знання. Психологи, педагоги, філософи, соціологи розкривають різні аспекти цього процесу, досліджують механізми, етапи та стадії, фактори соціальної реабілітації. Однак проблема соціальної реабілітації дітей з інтелектуальною